

ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ ВОДОПОСТАЧАННЯ НА СХОДІ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАТОПЛЕННЯ ШАХТ І ЗАБРУДНЕННЯ ВОДНИХ ДЖЕРЕЛ

С. П. Іванюта, д. т. н., с. н. с., головний консультант відділу критичної інфраструктури, енергетичної та екологічної безпеки центру безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень

Проаналізовано актуальні загрози безпеці водопостачання на сході України, активізація яких пов'язана з погіршенням екологічної ситуації в регіоні. Наголошено, що в умовах затоплення шахт і забруднення водосховищ на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей відбувається забруднення водних джерел і погіршення якості питної води. З метою забезпечення екологічної безпеки водопостачання на сході України запропоновано рекомендації щодо заходів з поліпшення якості та забезпечення надійного водопостачання на сході України.

Висновки та рекомендації

Питання безпеки водопостачання на сході України є вкрай актуальним з огляду на затоплення шахт і забруднення водних джерел в регіоні в умовах проявів маловоддя, що спостерігаються останніми роками на території держави. Проблеми забезпечення якісною питною водою жителів Донецької та Луганської областей, підтримки функціонування відповідної інфраструктури потребують належного вирішення.

З метою забезпечення безпеки водопостачання на сході України з урахуванням затоплення шахт і забруднення водних джерел в регіоні **рекомендується** Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України спільно з Донецькою та Луганською обласними державними адміністраціями:

- забезпечити більш повне використання захищених від забруднення прісних підземних вод з метою зменшення ризиків виникнення надзвичайних ситуацій водно-екологічного походження з негативними наслідками для населення і довкілля, визначити відповідні інвестиційні проекти та механізми сприяння їх реалізації;

- опрацювати питання щодо зміни системи водозабезпечення потреб споживачів Донбасу з урахуванням необхідності проведення аудиту та забезпечення належного функціонування Компанії «Вода Донбасу», диверсифікації джерел водопостачання та зміни економічної моделі господарювання у цьому секторі;

- врахувати зазначені питання при формуванні міжнародних проектів ЄС і залучення інвестицій в рамках реалізації програм відновлення Донбасу, зокрема Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 1071.

Обґрунтування

Ситуація у сфері забезпечення безпеки водопостачання на сході України має тенденцію до погіршення, головними причинами чого є:

1. Проблема затоплення шахт на тимчасово окупованих територіях. Сьогодні на Донбасі затоплюється понад 80% шахт. При цьому шахтні води підіймаються на поверхню і починають перетікати в малі річки, підтоплювати міста та потрапляти в р. Сіверський Донець, що використовується для водопостачання близько 70% населення Донецької області. Шахтні води несуть з собою забруднення, а нафтопродукти, метали, хімічні сполуки з шахт розчиняються в цих водах.

На території ОРДЛО сформовано деякі фрагменти захисту утримання рівня вод на безпечному рівні, але без урахування того, що вони перебувають на вододілі. Позаяк ОРДЛО розташовуються вище підконтрольної території, виникає реальна загроза затоплення шахт на цій території. Такі процеси вже відбуваються на шахтах Первомайсько-Стаханівського вугледобувного регіону Луганської області.

Так, прорив води із затоплених шахт «Родіна» та «Первомайська», які розташовані на тимчасово окупованій території Луганської області, у 2018 році призвів до підтоплення гідрологічно пов'язаної з ними шахти «Золоте» ДП «Первомайськвугілля». Для здійснення першочергових невідкладних заходів, пов'язаних із запобіганням виникненню надзвичайної ситуації техногенного характеру, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 № 265-р з резервного фонду державного бюджету було виділено понад 131 млн. гривень.

У свою чергу, підтоплення шахти «Золоте» викликає загрозу підтоплення шахт «Карбоніт», «Тошківська», «Гірська» поруч із р. Сіверський Донець, що є джерелом питного водопостачання для близько півтора мільйонів людей і де розташована Попаснянська фільтрувальна станція.

Шахтна вода, що містить багато солей і законсервовані хімічні елементи, піднімається ще вище, з'єднуючись з ґрунтовими водами і забруднюючи їх. Також ця забруднена вода потрапляє до вигрібних ям, каналізації, що може призвести до масових спалахів інфекційних хвороб. Оскільки шахтні води з'єднуються між собою і можуть дрениувати на відстань до 500 кілометрів, існує реальна загроза забруднення акваторії Азовського моря.

Ситуація ускладнюється тим, що окупаційна адміністрація ОРДЛО запустила процедуру закриття трьох вугільних шахт, реалізуючи прийняті в Москві рішення¹. Йдеться про шахти «Вергелевську», «Міусінську» і «Новопавлівську», що були визнані нерентабельними і було прийнято рішення про їх затоплення. Очевидно, що такі дії призводять до загострення екологічних проблем регіону, в першу чергу забруднення водних джерел і потрапляння високомінералізованих шахтних вод на поверхню.

Особливу загрозу становить підтоплення тих шахт на Донбасі, що використовувались як сховища відходів. Така небезпека існує для, насамперед, шахт «Олександр-Захід», «Вуглегірська» та імені Калініна в Горлівці Донецької області. А підтоплення шахти «Юнком» неподалік м. Харцизьк може спричинити радіаційне забруднення підземних вод. У квітні 2018 р. окупаційна влада м. Єнакієвого і Донецька за браком коштів зупинила роботу насосів, і виробки «Юнкому» стали поступово наповнюватися підземними водами. За останньою інформацією, нині під водою опинилися вже понад 35% підземних виробок, і затоплення радіоактивної капсули стає дедалі ближчим. В цілому це загрожує масштабною екологічною надзвичайною ситуацією через потрапляння забруднень через підземні води в р. Сіверський Донець і в Азовське море.

Крім того, внаслідок масштабного затоплення шахт на Донбасі відбувається просідання ґрунтів. Зараз фіксуються зниження рівня ґрунтів від кількох см до 10 см відповідно до знімків, що отримала ОБСЄ у співпраці з Національним космічним агентством України. Такі просідання земної поверхні можуть значно пошкодити будівлі, споруди та комунікації, в тому числі підземні газопроводи, каналізаційні та водопровідні системи, а також систему каналу «Сіверський Донець – Донбас».

2. Забруднення водосховищ на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей, що створює загрозу для 300 тис. громадян. Так, за даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, з кінця 2019 р. внаслідок злочинної недбалості окупаційних адміністрацій в ОРДЛО порушено роботу двох водосховищ і спричинено їх забруднення, чим створено пряму загрозу для життя і здоров'я сотень тисяч громадян, а також для місцевої екосистеми².

¹ Три шахти на окупованій Луганщині будуть затоплені. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/UKRAINE/u-moskvi-virishili-zakriti-nerentabelni-shahti-v-orlo-338852_.html

² Порушено роботу двох водосховищ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mtot.gov.ua/ua/zabrudnennja-vodoshovisch-na-timchasovo-okupovanih-teritorijah-doneckoi-i-luganskoi-oblaste-stvorjue-nebezpeku-dlja-300-tis-gromadjan>

За наявною інформацією, в ОРДО внаслідок тривалого неконтрольованого скидання неочищених стоків шахти «Булавинська», що знаходиться на балансі т. зв. РП «Донбасуглереструктуризація» і перебуває на стадії ліквідації, до Волинцівського питного водосховища (розташоване на схід від м. Єнакієве) зафіксовано значне порушення гігієнічних та екологічних показників. Зокрема, норми щодо гранично допустимої концентрації у воді нафтопродуктів перевищено у 6 разів, нітратів – у 5,7 рази, сульфатів – у 3,5 рази, цинку – маже у 4 рази.

Волинцівське водосховище використовується як джерело питної води для міст Єнакієве, Дебальцеве, Шахтарськ, Чистякове та інших населених пунктів, де проживає понад 300 тис. осіб. Окупаційна адміністрація адекватних заходів не вживає.

З початку року забруднені шахтні стоки замістили у водосховищі близько 25% води. Оскільки фільтраційні станції водосховища не розраховані на очищення води з такими санітарно-хімічними показниками, при збереженні тенденції воно може стати абсолютно непридатним для використання вже до кінця 2020 року.

На даний момент забір води з Волинцівського водосховища тимчасово припинено, а вода для споживання подається з каналу «Сіверський Донець – Донбас». Втім, невдовзі ситуація може вийти з-під контролю, оскільки канал потребує регулярного очищення та планового ремонту. Окупаційна «влада» почне подавати людям забруднену воду.

Одночасно на тимчасово окупованій території Луганської області виникла загроза зникнення р. Біла та Ісаковського водосховища, розташованого на схід від міста Алчевськ.

Після припинення роботи водовідливного комплексу шахти «Слов'яносербська» внаслідок господарської діяльності Алчевського металургійного комбінату порушено баланс роботи водосховища. Зокрема, протягом 2019 р. забір води для потреб АМК перевищив надходження шахтних вод на 5 млн м³. Вже зафіксовано обміління водосховища та річки Біла.

За результатами моніторингу і відбирання проб, проведеного наприкінці березня 2020 р., клас якості води в Ісаковському водосховищі понижено з «помірно забруднена» на «забруднена».

В цілому плани Алчевського металургійного комбінату щодо збільшення обсягів виробництва і забору води для технічних потреб можуть призвести до знищення річки і водосховища. В кінцевому підсумку це створює реальні загрози для населення та навколишнього середовища у промислово-міській агломерації Алчевськ-Перевальськ та прилеглих районах.

3. Проблеми функціонування КП «Вода Донбасу», що є ключовим постачальником питної води для населених пунктів регіону. За даними Донецької обласної державної адміністрації, станом на 1 травня 2020 р. загальна сума кредиторської заборгованості КП «Вода Донбасу» складає 6,5 млрд грн³. Сума

³ Заборгованість компанії "Вода Донбасу". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dnews.dn.ua/news/748776>

дебіторської заборгованості становить 2 млрд 186 млн грн, в тому числі населення 607,3 млн грн, муніципальних водоканалів – 1 млрд 435 млн грн.

Відключення від енергоживлення наприкінці травня 2019 р. підприємств централізованого водопостачання та водовідведення, що входять до складу Компанії «Вода Донбасу», призвело до припинення подачі води споживачам шести населених пунктів на Донеччині, в тому числі міст Бахмут і Соледар. Враховуючи літній період з високими денними температурами повітря, така ситуація не лише створює серйозні ризики для життєдіяльності близько 100 тис. мешканців, але й може спровокувати погіршення санітарно-епідеміологічної обстановки в регіоні.

Система централізованого водопостачання та водовідведення Компанії «Вода Донбасу» працює як єдиний комплекс, відімкнення її складових в результаті припинення електропостачання або через бойові дії порушує роботу усієї системи, що спричиняє необхідність вжиття додаткових й трудомістких заходів для відновлення та забезпечення водопостачання населення і суб'єктів господарювання.

На важливості вирішення проблеми забезпечення якісною питною водою жителів Донецької та Луганської областей та підтримки належного функціонування КП «Вода Донбасу» було наголошено 28 травня 2020 р. під час зустрічі Секретаря Ради національної безпеки і оборони України Олексія Данілова з головою Представництва ЮНІСЕФ в Україні Лоттою Сілвандер⁴.

Ситуація у сфері забезпечення безпеки водопостачання на сході України потребує вжиття комплексу заходів щодо розв'язання зазначених проблем та недопущення припинення водопостачання і водовідведення.

⁴ Секретар Ради національної безпеки і оборони України Олексій Данілов провів зустріч з головою Представництва ЮНІСЕФ в Україні Лоттою Сілвандер. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/4613.html>